

Sažetak

TABELA 1.1

Gradovi iz BJR Makedonije, Crne Gore, Moldavije i Srbije su preuzeli vodstvo u 4 tematske oblasti koje se mjere za potrebe izvještaja o Poslovanju (Doing Business)

Osvojeno mjesto (rang) (1-22)

Ekonomija	Grad	Lakoća pokretanja preduzeća	Dobijanja građevinskih dozvola	Lakoća uknjižbe nekretnina	Sudsko izvršavanja ugovora
Albanija	Dureš*	9	11	13	14
	Skadar	8	3	9	11
	Tirana	10	NEMA PRAKSU	16	18
	Valona/Vlora	7	9	10	10
Bosna i Hercegovina	Banja Luka	18	3	21	15
	Mostar	20	13	22	20
	Sarajevo	19	9	19	19
Kosovo	Priština	22	17	18	21
	Prizren	21	6	14	22
	Bitola	2	12	3	5
BJR Makedonija	Skoplje	1	2	15	9
	Tetovo*	3	3	6	3
Moldavija	Balti*	13	8	1	4
	Kišinjev*	17	19	1	2
Crna Gora	Nikšić	5	1	6	17
	Pļjevlja	4	6	4	7
	Podgorica	6	18	20	16
Srbija	Beograd	11	21	16	11
	Kruševac	16	20	10	11
	Užice	12	16	10	6
	Vranje	14	13	5	7
	Zrenjanin	14	13	6	1

Napomena: Rang u svakoj tematskoj oblasti temelji se na jednostavnom prosjeku rangova ostvarenih po njenim podindikatorima izraženim u percentilima. Za više detalja vidjeti bilješke o podacima (Data notes).

*Grad nije bio obuhvaćen izvještajem o Poslovanju u jugoistočnoj Evropi za 2008. godinu.

Izvor: Doing Business baza podataka.

Stvar je nagađanja da li ekonomije jugoistočne Evrope čine jedinstvenu regiju ili ne. Međutim, ono što se sa sigurnošću može reći jeste da se radi o području koje je, historijski gledano, u mnogo većoj mjeri oblikovano politikom i interesima stranih sila negoli ekonomskim faktorima. Ipak, upravo ti ekonomski faktori, naročito oni koji su povezani sa tranzicijom i integracijom, kao i korjenite reforme koje su bile neophodne za prelazak planske na tržišnu ekonomiju, su se nametnuli kao najznačajniji uticaji kada su u pitanju pravci javnih politika u regiji. Iako je ova regija u jednom trenutku bila inspiracijom za pojam “balkanizacije” kojim se opisuje dezintegracija države na manje, antagonistične dijelove, novija prošlost, uprkos globalnoj ekonomskoj krizi, ukazuje na sve veću saradnju, ekonomski rast, te direktna strana ulaganja. U toku protekle decenije, regija je postepeno postala mirnije i ekonomski naprednije područje na samoj periferiji Evropske unije (EU).

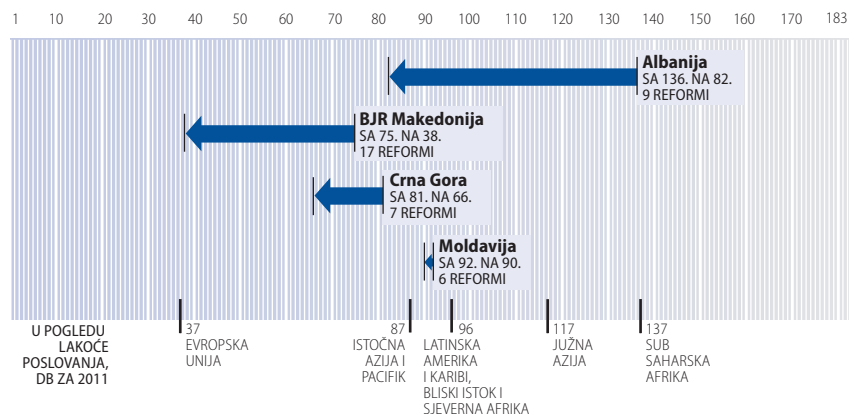
Uprkos percepcijama, regija je veoma raznolika i promjene koje su nastupile od objavljivanja izvještaja o Poslovanju u jugoistočnoj Evropi za 2008. godinu odražavaju tu činjenicu. Neke od zemalja više su uznapredovale u tranziciji, dok druge još uvijek moraju preći dug put. Neke se nalaze na pragu Evropske unije, dok druge još uvijek moraju steći status članice “kandidata”. Hrvatska se nalazi u finalnoj fazi pristupnih pregovora s Evropskom unijom i više nije uključena u ovaj regionalni izvještaj.

Nasuprot tome, Moldavija, kao novopridošli reformator, je dodata regionu. Neke privrede se suočavaju sa stalnim političkim dilemama. Posmatrano u globalu, politički legitimitet koji proističe iz ekonomskog napretka jeste lekcija koju su vlade širom regije naučile. Kod svih njih je prisutna stalna želja za međusobnom konkurentnošću. Konkurentne ekonomije ne mogu opstati kao ostrva rasta, već moraju graditi međuzavisnost sa svojim susjedima i šire. To za posledicu ima činjenicu da ekonomske sile potvrđuju svoju nadmoćnost u regiji. Tamo gdje je nekada postojala politička dezintegracija, tržišta podstiču ulaganja i trgovačke veze preko državnih granica.

Iako ne postoji recept za rast i uspešnost, faktori koji stvaraju investicionu klimu pogodnu za pokretanje i vođenje poslovanja, omogućuju poštovanje pro-

pisa te donose više koristi nego troškova. U ovoj eri restriktivnih budžeta i visoke stope nezaposlenosti, reforme koje olakšavaju poslovanje imaju više smisla nego ikada. One pomažu u stvaranju radnih mjesta i doprinose rastu, a bez da koštaju vlade puno novca. Ovaj izvještaj pokazuje da su ekonomije u jugoistočnoj Evropi nastavile provedbu mikroekonomskih reformi uprkos izazovima koje je sa sobom donijela globalna finansijska kriza. Izvještaj također pokazuje da su rezultati nedavno provedenih reformi vidljivi na opštinskom/općinskom nivou širom regije. Zajedno sa drugim faktorima — kao što je raspoloživost kvalifikovane radne snage — unapređenje ambijenta za poslovanje u sekundarnim gradovima u regiji nastaviće da ima pozitivan uticaj.

SLIKA 1.1

Privrede regiona* napravile su veliki pomak u unapređenju poslovne regulativePoboljšanje u rangu u pogledu lakoće poslovanja, *Doing Business* izvještaji za godine 2008.–2011.

* Zastupljene putem svojih glavnih gradova.
Izvor: *Doing Business* baza podataka.

Izveštaj o *Poslovanju* proučava regulativu u oblasti poslovanja iz perspektive malog do srednjeg domaćeg preduzeća. Glavni gradovi zastupaju ekonomije jugoistočne Evrope u godišnjim izvještajima o *Poslovanju* izvještajima, u kojima se vrši poređenje regulatornih praksi u 183 ekonomije širom svijeta. Ipak, unutar svake ekonomije, poduzetnici se suočavaju sa lokalnim propisima i praksama koje se razlikuju od grada do grada. Izveštaj o *Poslovanju u jugoistočnoj Evropi za 2008. godinu* bio je prvi izvještaj koji je izašao izvan okvira glavnih gradova za 7 ekonomija u regiji u cilju obuhvatanja i tih razlika u 15 drugih gradova iz Albanije, Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Kosova, BJR Makedonije, Crne Gore i Srbije. Ovim izvještajem ažuriraju se informacije predočene 2008. godine za 6 ekonomija (sve osim Hrvatske), te se prati njihov napredak u provedbi reformi u oblasti poslovanja. Također, njime se analize proširuju na još 1 zemlju (Moldaviju) i 4 nova grada: Balti (Moldavija), Kišinjev (Moldavija), Dureš (Albanija), i Tetovo (BJR Makedonija). Rezultati ovog novog poređenja 22 grada iz 7 ekonomija na 4 tematske oblasti predočeni su ovdje (tabela 1.1).

Širom regije posmatrane u globalu, najlakše je pokrenuti preduzeće u Skoplju (BJR Makedonija), pribaviti građevinske dozvole u Nikšiću (Crna Gora), izvršiti uknjižbu nekretnina u Baltiju i

Kišinjevu (Moldavija), te sudski izvršiti ugovor u Zrenjaninu (Srbija). Najteže je pokrenuti preduzeće u Prištini (Kosovo), izvršiti uknjižbu nekretnina u Mostaru (Bosna i Hercegovina), te sudski izvršiti ugovor u Prizrenu (Kosovo). Dobijanje građevinskih dozvola je najteže u Beogradu (Srbija), dok u Tirani (Albanija) niti jedna građevinska dozvola nije izdata od 2009. godine.

JUGOISTOČNA EVROPA DIKTIRA SNAŽAN TEMPO REFORMI

Mnogo toga se je promijenilo posljednjih godina. Regija je bila veoma aktivna kada je riječ o regulativi u oblasti poslovanja, često reagujući na okolnosti — kao što su izgledi za pridruživanje EU u budućem periodu ili suočavanje sa globalnom finansijskom krizom. Nekim od ekonomija iz regije koje zastupaju njihovi glavni gradovi odata su priznanja tako što su ubrojane među vrhunskih 10 *Doing Business* reformatora u posljednjih 5 godina: BJR Makedonija u 2006./2007., Albanija u 2007./2008., i (opet) BJR Makedonija, kao i Moldavija, u 2008./2009. Ono što posebno valja naglasiti jeste činjenica da je BJR Makedonija provela 17 *Doing Business* reformi. U najnovijem Izveštaju o poslovanju za 2011. godinu, BJR Makedonija zauzima 38. mjesto među 183 ekonomije — što predstavlja skok od 37 mjesta u razdoblju od

5 godina (slika 1.1).

Izveštajem o *Poslovanju u jugoistočnoj Evropi za 2008. godinu* utvrđene su dobre prakse, istaknuta uska grla, i date su preporuke za reforme u oblasti poslovanja koje su izlazile iz okvira glavnih gradova u regiji. Tri godine kasnije, ovim se izvještajem prati napredak koji je vremenom ostvaren. Rezultati su impresivni. Svih 19 gradova za koje su izvršena mjerenja po drugi put pokazuju poboljšanja u najmanje 1 od 4 oblasti koje su mjerene (tabela 1.2). Većina gradova je imala koristi od proširivanja reformi u oblasti poslovanja čiji je sažetak dat u nastavku teksta na cijelu teritoriju države — mada su rezultati provedbe na terenu različiti.

Unutar ekonomija iz regije, 2 grada se ističu: Skoplje (BJR Makedonija) i Banja Luka (Bosna i Hercegovina) ostvarili su najveća poboljšanja od 2008. godine. Reforme u oblasti poslovanja provedene su u sve 4 oblasti, polučivši značajne koristi u smislu uštede vremena i troškova za poduzetnike.

Šalter sala sve na jednom mjestu (engl. one-stop shop) u Skoplju (BJR Makedonija) smanjila je vrijeme potrebno za pokretanje preduzeća sa 12 dana u 2008. na samo 3 dana sada eliminisavši 5 procedura. Šalter sala sve na jednom mjestu nudi poduzetnicima čitav spektar usluga — uključujući registraciju novog preduzeća kod porezne uprave i zavoda za statistiku, dobijanje trgovinske dozvole, objavljivanje obavijesti o osnivanju preduzeća, i prijavu radnika na zdravstveno i penziono osiguranje.¹ U međuvremenu, novim Zakonom o građenju BJR Makedonije prenesena je nadležnost za nadzor i inspekciju građevinskih radova sa državnih organa na ovlaštena stručna lica. To je imalo za posledicu smanjenje vremena potrebnog za dobijanje građevinskih dozvola u Skoplju za više od 2 mjeseca, dok je 6 procedura eliminisano. Nadalje, nakon što je povećan broj uposlenih u katastru u Skoplju, vrijeme potrebno za uknjižbu vlasništva nad nekretninom smanjeno je za više od 1 mjeseca — sa 98 dana u 2008. na samo 58 dana u 2011. Konačno, trgovački sud

TABELA 1.2

Sada je lakše poslovati u svih 19 gradova koji su mjereni 2008

Grad, ekonomija	Počinjanie preduzeća	Dobijanje građevinskih dozvola	Uknjižba nekretnina	Sudsko izvršavanje ugovora
Skoplje, BJR Makedonija	✓	✓	✓	✓
Banja Luka, Bosna i Hercegovina	✓	✓	✓	✓
Vranje, Srbija	✓	✓	✓	X ✓
Nikšić, Crna Gora	✓	✓		
Podgorica, Crna Gora	✓	✓		
Užice, Srbija	✓	✓	✓	
Sarajevo, Bosna i Hercegovina	✓	✓	✓	
Bitola, BJR Makedonija	✓		✓	✓
Valona/Vlora, Albanija	✓		✓	✓
Mostar, Bosna i Hercegovina	✓	✓	✓	
Pljevlja, Crna Gora	✓	✓		
Kišinjev, Moldavija	✓		✓	✓
Tirana, Albanija	✓		✓	✓
Beograd, Srbija	✓	X	✓	
Skadar, Albanija	✓			✓
Zrenjanin, Srbija	✓		✓	
Prizren, Kosovo	X ✓			
Priština, Kosovo	X ✓			
Kruševac, Srbija	✓			X

✓ *Doing Business* reforma olakšava poslovanje

X *Doing Business* reforma otežava poslovanje

Napomena: 19 gradova koji su mjereni 2008. rangirani su po broju i uticaju reformi. Na sam vrh su se plasirali gradovi u kojima je provedeno najviše reformi koje olakšavaju poslovanje između januara/siječnja 2008. i januara/siječnja 2011. i koji su postigli najveće skokove na gore u njihovim plasmanima u 4 *Doing Business* tematske oblasti koje se mjere od 2008. naovamo.

Izvor: *Doing Business* baza podataka.

u Skoplju, koji je opremljen sistemom za elektronsko upravljanje predmetima, počeo je sa radom 2008., čime je olakšano sudsko izvršavanje ugovora u trgovačkim predmetima.

U Banjaluci (Bosna i Hercegovina), upotrebna dozvola više nije potrebna za sva preduzeća, a specijalizovani privredni sud preuzeo je registraciju preduzeća u 2010. To je za posljedicu imalo smanjenje vremena potrebnog za pokretanje preduzeća za više od mjesec dana. U međuvremenu, Zakonom o uređenju prostora i građenju Republike Srpske iz 2010. dozvoljeno je privatnim društvima da pripremaju određenu građevinsku dokumentaciju, čime je postupak dobijanja urbanističke saglasnosti učinjen efikasnijim. Osim toga, više od 80% katastarskih i 90% zemljišnoknjižnih evidencija su sada dostupne u digitalnom obliku. To je za posljedicu imalo smanjenje ukupnog vremena potrebnog za dobijanje građevinskih dozvola sa 1 godine u 2008. na 8 mjeseci danas. Istovremeno,

vrijeme potrebno za uknjižbu nekretnina smanjeno je za 3 mjeseca jer su 4 procedure — uključujući obavezu opunomoćavanja potpisnika, uvjerenje porezne uprave o uredno izmirenim obavezama u pogledu plaćanja javnih prihoda, i izlazak na lice mjesta i neposredna ocjena nekretnine — ukinute. Konačno, Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o sudovima, koji je donesen u maju/svibnju 2010., data je specijalizovanom sudu u Banjaluci nadležnost za odštetne zahtjeve u privrednim sporovima, čime je smanjeno vrijeme potrebno za podnošenje odštetnog zahtjeva sudu sa 6 mjeseci u 2008. na 46 dana u 2011. Istovremeno, vrijeme potrebno za sudsko izvršavanje sudskih rješenja smanjeno je za više od 200 dana.

Svih 19 gradova za koje su izvršena mjerenja po drugi put olakšali su pokretanje preduzeća. Najpopularnija reforma koja se odnosila na pokretanje preduzeća od 2008. naovamo bila je uspostavljanje ili unapređenje šalter sala sve na jednom

mjestu — kao što je viđeno u 10 gradova. Na primjer, u Beogradu (Srbija), registracija kod različitih organa objedinjena je pod jednim krovom. Dobijanje potvrde o registraciji preduzeća, kao i poreznog identifikacionog broja i potvrde iz fonda za penziono-invalidsko osiguranje, sada se završava jednim posjetom Agenciji za privredne registre (APR).

U međuvremenu, i drugi gradovi iz Srbije za koje su izvršena mjerenja u svrhu izrade ovog izvještaja još uvijek rade na potpunoj provedbi svojih šalter sala sve na jednom mjestu — konkretno, prijave na penziono i zdravstveno osiguranje još uvijek se moraju vršiti odvojeno. I pored toga, vrijeme potrebno za pokretanje preduzeća u svim gradovima u Srbiji značajno je smanjeno — naročito u Zrenjaninu, gdje je vrijeme smanjeno sa 37 dana u 2008. na 17 dana u 2011. U Kišinjevu i Baltiju (Moldavija), objedinjavanje registracije preduzeća sa drugim procedurama je još uvijek u toku. Ipak, poduzeti su pozitivni koraci u cilju skraćivanja ukupnog vremena potrebnog za pokretanje preduzeća — uključujući utvrđivanje zakonskih rokova i opcija za skraćeni postupak registracije preduzeća. To je za posljedicu imalo smanjenje vremena potrebnog za dobijanje potvrde o registraciji sa 15 dana u 2008. na samo 1 dan sada. Druge popularne reforme koje su se odnosile na pokretanja preduzeća bile su smanjenje lokalnih zahtjeva i naknada za izdavanje dozvola. Na primjer, gradovi u Albaniji su eliminisali zahtjev za registracijom kod lokalnih privrednih komora. Gradovi u Crnoj Gori ukinuli su dozvolu za obavljanje djelatnosti koju je izdavao općinski/opštinski organ uprave. I Priština i Prizren na Kosovu su prepolovili naknade za dobijanje dozvole od općinskog/opštinskog organa uprave — sa 1.000 eura na 525 eura odnosno na 400 eura.

U oblasti građevinskih dozvola, 9 od 19 gradova za koje su izvršena mjerenja i u 2008. i u 2011. imali su koristi od reformi kao što je digitalizacija katastarskih evidencija, donošenje novih zakona o građenju, i efikasnije i djelotvornije inspekcije usljed primjene bržih i jednos-

tavnijih metoda rada. Na primjer, Crna Gora je uvela građevinske dozvole koje se baziraju na rizicima, tako da male, niskorizične projekte ocjenjuju i odobravaju općine/opštine, a ne centralna vlada. U Srbiji su Zakonom o uređenju prostora i građenju iz 2009. pojednostavljene procedure za izdavanje građevinskih dozvola, koje su takođe učinjene prenosivim među investitorima za vrijeme izgradnje. Uticaj novog zakona razlikuje se od grada do grada. U Vranju se građevinska dozvola može dobiti za 6 mjeseci — za 3 mjeseca brže nego u 2008. S druge strane, u Beogradu, isti proces može potrajati gotovo godinu dana — 5 mjeseci duže nego u 2008. Najveći izazov kada je u pitanju provedba navedenog zakona jeste primjena odredbi koje se odnose na pretvorbu “prava korištenja” u pravo vlasništva. U međuvremenu, u Albaniji je parlament usvojio Zakon o prostornom uređenju u 2009. Nakon što bude proveden, očekuje se da će se ovim novim zakonom imenovati stručna lica u sastav Vijeća za Prostorno Uređenje — organ nadležan za izdavanje građevinskih dozvola u Tirani. Međutim, prema podacima iz januara/siječnja 2011., niti jedna građevinska dozvola nije izdata od 2009. naovamo, uglavnom zato što suparničke političke stranke koje su zastupljene u vijeću onemogućavaju postizanje konsenzusa. Novim Zakonom o odobravanju izvršenja građevinskih radova, usvojenim od strane parlamenta Moldavije u julu/srpnju 2010., utvrđuje zakonske rokove za odobravanje projekata i objedinjava odobravanje projekata. Očekuje se da će proces provedbe koji će uslijediti učiniti dobijanje građevinskih dozvola efikasnijim.

Reforme u oblasti uknjižbe nekretnina imale su za posljedicu uštedu vremena i troškova za poduzetnike u 12 od 19 gradova za koje su izvršena mjerenja i u 2008. i u 2011. Vlade širom regije vrše digitalizaciju zemljišnih knjiga i čine zemljišne knjige efikasnijim putem zakonodavnih i administrativnih reformi. To za posljedicu ima smanjenje prosječnog vremena potrebnog za uknjižbu nekretnina u svim gradovima

u jugoistočnoj Evropi za više od mjesec dana od 2008. naovamo. Na primjer, u Sarajevu (Bosna i Hercegovina), gdje su sve zemljišne knjige i katastarske evidencije sada dostupne u digitalnom formatu, vrijeme potrebno za uknjižbu nekretnina iznosi tek desetinu vremena koje je ranije bilo potrebno. Konkretno, smanjeno je sa 331 dana u 2008. na samo 33 dana u 2011. U Mostaru (Bosna i Hercegovina), gdje su 95% katastarskih evidencija sada u digitalnom formatu, vrijeme potrebno za uknjižbu nekretnina smanjeno je za 1 mjesec — sa 145 dana u 2008. na 117 dana u 2011. U međuvremenu, Moldavija i BJR Makedonija vrše digitalizaciju zemljišnoknjižnih evidencija odnosno katastarskih planova. Drugi reformski napori u oblasti poslovanja poduzeti od strane vlada u prošle tri godine uključuju uvođenje zakonskih rokova, eliminisanje predkupoprodajnih uvjerenja i odobrenja, i smanjenje naknada. Na primjer, Moldavija više ne zahtijeva podnošenje katastarskog plana za nekretnine koje su već registrovane u katastru — čime je smanjeno ukupno vrijeme potrebno za uknjižbu nekretnine sa 48 dana u 2008. na 5 dana u 2011. U Albaniji, novouvedenim zakonskim rokom skraćeno je čekanje u Uredu za Registraciju Nekretnina za registraciju nekretnina za 9 dana u Tirani i za 12 dana u Valoni/Vlori u istom razdoblju. U BJR Makedoniji, podaci o teretima na nekretninama preneseni su sa prvostepenih sudova na katastar, tako da se sada i vlasnički list i uvjerenje o neopterećenosti nekretnina mogu dobiti u istoj instituciji. Slični napori poduzimaju se i u Srbiji. Sa digitalizacijom katastarskih planova, navedeni reformski napori smanjili su vrijeme potrebno za uknjižbu nekretnina za 30 dana u Zrenjaninu, 25 dana u Vranju, 20 dana u Beogradu, i 17 dana u Užicu. Sudsko izvršavanje ugovora postalo je brže, jeftinije i/ili lakše u 8 od 19 gradova za koje su izvršena mjerenja i u 2008. i u 2011.

Sudovi u navedenim gradovima su proveli upravne ili pravne reforme u cilju smanjenja vremena ili troškova potrebnih za rješavanje privrednog spora. U Vranju (Srbija), ručno vođene sudske evidencije

i papirni spisi zamijenjeni su elektronskim spisima kojima se može pristupiti putem Interneta. Povrh toga, kompjuterizovani sistem nasumičnim odabirom vrši dodjelu predmeta sudijama, čime se eliminišu prilike za nemar ili korupciju. To je za posljedicu imalo smanjenje vremena potrebnog za izricanje presude u Vranju sa 495 dana u 2008. na 135 dana u 2011. U Albaniji je pedsjedničkom uredbom povećan broj sudija u sudovima. Sa brojnijim kadrom, vrijeme potrebno za podnošenje odštetnih zahtjeva i izricanje presuda smanjeno je za 40 dana ili više u Skadru i Valoni/Vlori. Sudovi u tim gradovima sada izriču presude za nešto duže od 4 mjeseca. Nadalje, naknade za rad sudskih izvršitelja smanjene su sa 7% vrijednosti potraživanja na 2%. U međuvremenu, BJR Makedonija je olakšala sudsko izvršavanje ugovora tako što je utvrdila rokove za plaćanje sudskih taksi, kao i prilagodila novčane limite za određivanje nadležnosti za predmet, te uvela tribunal za male odštetne zahtjeve.

POREĐENJE REGULATIVE U OBLASTI POSLOVANJA U 22 GRADA U JUGOISTOČNOJ EVROPI

POKRETANJE PREDUZEĆA

Skoplje (BJR Makedonija) je 5. najuspješniji grad na svijetu u ovoj oblasti. Sve što poduzetnik mora učiniti da bi pokrenuo preduzeće u Skoplju jeste potrošiti 3 dana i nešto više od 100 američkih dolara. U gradovima kao što su Skoplje, gdje su uspostavljene šalter sale sve na jednom mjestu i gdje one rade puni kapacitetima, preduzeće se može pokrenuti brzo i efikasno. Međutim, taj proces je znatno sporiji u gradovima u kojima poduzetnika mora odvojeno izvršiti prijavljivanje kod porezne uprave, za socijalne doprinose, na zdravstveno osiguranje i dozvole odnosno saglasnosti koje izdaje opštinski/općinski organ uprave. Upravo to je slučaj u Prištini (Kosovo), gdje su potrebna gotovo 2 mjeseca za pokretanje preduzeća. U Mostaru (Bosna i Hercegovina), gdje su sudovi nadležni za registraciju preduzeća i gdje je potrebna ispuniti još 8 zahtjeva nakon osnivanja

preduzeća, pokretanje preduzeća može potrajati i do 50 dana. Razlike u troškovima unutar regije su također značajne. Trošak pokretanja preduzeća varira od 1,5% dohotka po glavi stanovnika u Nikšiću i Pljevljima (Crna Gora) — slično kao u Finskoj — do 31,4% u Tirani (Albanija) — što je 5 puta više od prosjeka u EU. Razlike proizilaze iz različitih naknada nametnutih od strane općinskih/opštinskih vlasti. Neke općine/opštine, kao što su Priština i Prizren (Kosovo), naplaćuju 525 eura odnosno 400 eura samo za dozvolu koju izdaje općinski/opštinski organ uprave. U 12 od 22 grada za koje su izvršena mjerenja, poduzetnici su također dužni odvojiti minimalni iznos kapitala prije nego što počnu sa radom. BJR Makedonija je jedina ekonomija koja je u potpunosti ukinula zahtjev za minimalnim kapitalom, dok Albanija i Crna Gora naplaćuju samo nominalne iznose (ekvivalentne 1 američkom dolaru).

DOBIJANJE GRAĐEVINSKIH DOZVOLA

Dobijanje građevinskih dozvola može biti teško i skupo u jugoistočnoj Evropi. U prosjeku, građevinska firma bi potrošila 223 dana i više od 1.100% dohotka po glavi stanovnika da bi ispunila sve zahtjeve za izgradnju skladišta. Uporedite to s EU, gdje građevinska firma potroši mjesec dana manje i samo 77% dohotka po glavi stanovnika. Iako nacionalne vlade imaju potpune ovlasti za utvrđivanje zakona, prisutne su znatne razlike u provedbi propisa na lokalnom nivou. Lokalne vlasti imaju ovlasti da provode više procedura i nameću takse i naknade povezane sa tim procedura. Broj procedura za dobijanje građevinskih dozvola varira od 15 u Skoplju (BJR Makedonija) i Pljevljima (Crna Gora) do 30 u Kišinjevu (Moldavija). U Kišinjevu, poduzetnik mora ispuniti čak 18 zahtjeva koji prethode gradnji — kao što su odobrenja za lokaciju i tehničke evaluacije. Kao što je također bilo primijećeno u izvještaju za 2008., dobijanje građevinskih dozvola je najbrže u Bitoli (BJR Makedonija) — samo 3 mjeseca. Najsporije je u Mostaru (Bosna i Hercegovina) — godina i po.

Trošak varira od 110% dohotka po glavi stanovnika (1.752 američka dolara) u Baltiju (Moldavija) do previsokih 2.132% dohotka po glavi stanovnika (139.650 američkih dolara) u Podgorici (Crna Gora). U većini ekonomija, najveći udio u ukupnim troškovima predstavljaju naknade za građevinske dozvole i povezani troškovi. U gradovima u Srbiji, dobijanje građevinske dozvole u prosjeku predstavlja 76% ukupnih troškova (ekvivalentno iznosu od 83.278 američkih dolara). Ista dozvola košta znatno manje u Baltiju (Moldavija), gdje predstavlja 28% ukupnih troškova (ekvivalentno iznosu od 439 američkih dolara). U Podgorici (Crna Gora), investitori moraju platiti naknadu za urbanistički razvoj, koja predstavlja gotovo tri četvrtine ukupnih troškova (ekvivalentno iznosu od 100.221 američkih dolara).

UKNJIŽBA NEKRETNINA

U 22 grada posmatrana u globalu, poduzetnik bi u prosjeku morao proći 6 procedura, čekati 48 dana, i platiti 2,85% vrijednosti nekretnine za prijenos vlasništva nad nekretninom. Unutar regije su prisutne značajne razlike u vremenu, trošku, i zahtjevima. Uknjižba nekretnina je najlakša u Baltiju i Kišinjevu (Moldavija), gdje je potrebno 5 procedura, 5 dana i 0,9% vrijednosti nekretnine da bi se izvršio prenos vlasništva. Nasuprot tome, za isti postupak je potrebno 8 procedura u Prištini (Kosovo) i gotovo 4 mjeseca u Mostaru (Bosna i Hercegovina). Razlike se javljaju uglavnom u fazi koja prethodi uknjižbi. Na primjer, u Mostaru i Sarajevu (Bosna i Hercegovina), obje strane moraju pribaviti izvod iz sudskog registra kojim se potpisnik opunomoćuje da poduzima sve pravne radnje u ime i za račun društva. U Prištini (Kosovo), pored vlasničkog lista, strane moraju pribaviti ovjerene fotokopije registracija djelatnosti svojih društava i uvjerenja od porezne uprave da su svi porezi na nekretnine plaćeni prije nego što advokat može sačiniti kupoprodajni ugovor. Razlike u vremenu od grada do grada proizilaze uglavnom iz efikasnosti zemljišnoknjižnih ureda u

pogledu uknjižbe novog vlasnika nekretnine. To se kreće od 1 dana u gradovima u Moldaviji, ukoliko se koristi opcija ubrzanog postupka, do 85 dana u Beogradu (Srbija). Iznos poreza na promet nekretnina koje poduzetnici moraju platiti znatno varira među 22 grada za koja su izvršena mjerenja — od fiksne naknade u iznosu od 150 eura (220 američkih dolara) u Prištini (Kosovo) do 5% vrijednosti nekretnine u Mostaru i Sarajevu (Bosna i Hercegovina).

SUDSKO IZVRŠAVANJE UGOVORA

Najefikasniji sud kada je u pitanju rješavanje privrednih sporova u regiji jeste sud u Zrenjaninu (Srbija). Sa samo 10 mjeseci od podnošenja odštetnog zahtjeva do izvršavanja sudskog rješenja, postupak traje jednako dugo kao u Sjedinjenim Državama. U Zrenjaninu se koriste informacione tehnologije za ispomoc sudijama sa registracijom predmeta i sudsku upravu. Poduzetnici se također mogu odlučiti za sistem alternativnog rješavanja sporova kojim je smanjen broj neriješenih predmeta u trgovačkim sudovima širom Srbije. U međuvremenu, u Mostaru (Bosna i Hercegovina), poduzetnik mora čekati više od 4 godine na sudsko izvršavanje ugovora — slično Kabulu (Afganistan), gdje se nalazi jedan od najsporijih sudova na svijetu. Čekanja su prouzrokovana zaostatkom neriješenih predmeta i nedovoljnim brojem sudija. Što se tiče troškova, prosječna parnica u jugoistočnoj Evropi košta 32% vrijednosti odštetnog zahtjeva — za jednu trećinu skuplja od prosjeka u EU. Širom regije, većina parničnih troškova uređena je zakonima i cjenovnicima usluga. Trošak sudskog izvršavanja ugovora kreće se od 21% vrijednosti odštetnog zahtjeva u Kišinjevu (Moldavija) — slično Australiji — do 61% u Prištini i Prizrenu (Kosovo).

UČENJE JEDNIH OD DRUGIH

I dok saradnja i razmjena iskustava stečenih kroz provedbu reformi možda nisu predstavljale prioritet za ekonomije iz regije prije jedne decenije, sada su

TABELA 1.3

Najbolje prakse u jugoistočnoj Evropi, upoređene na međunarodnom planu

	Najbolje plasirani grad u jugoistočnoj evropi (JIE)	Performance	Rang na globalnom planu (183 ekonomije) Kako bi se gradovi iz JIE poredili na globalnom planu
Dani potrebni za pokretanje preduzeća	Skoplje (BJR Makedonija)	3 dana	3
Broj procedura potrebnih za pokretanje preduzeća	Skoplje (BJR Makedonija)	3 procedure	8
Dani potrebni za uknjižbu nekretnina	Balti i Kišinjev (Moldavija)	5 dana	10
Dani potrebni za sudsko izvršavanje ugovora	Tetovo (BJR Makedonija)	290 dana	18
Troškovi pokretanja preduzeća	Nikšić, Pljevlja (Crna Gora)	1,5% dohotka po glavi stanovnika	18
Troškovi uknjižbe nekretnina	Prizren (Kosovo)	0,5% vrijednosti nekretnine	19
Dani potrebni za dobijanje građevinskih dozvola	Bitola (BJR Makedonija)	96 dana	27
Troškovi sudskog izvršavanja ugovora	Kišinjev (Moldavija)	20,9% vrijednosti oštetnog zahtjeva	48
Broj procedura potrebnih za uknjižbu nekretnina	Balti i Kišinjev (Moldavija) Bitola, Skoplje, i Tetovo (BJR Makedonija)	5 procedura	50
Broj procedura potrebnih za dobijanje građevinskih dozvola	Skopje (FYR Macedonia) Pljevlja (Montenegro)	15 procedura	67
Trošak dobijanja građevinskih dozvola	Balti (Moldova)	110,2% dohotka po glavi stanovnika	74
Najbolje prakse za 4 mjerena indikatora			
Hipotetički grad u jugoistočnoj Evropi			6

Izvor: Doing Business baza podataka.

one norma. Nedvojbeno, inicijalni pokretač bili su izgledi za pristupanje EU u budućem periodu. Lako je to još uvijek slučaj, tržišne stvarnosti sve više podižu saradnju na nove nivoe. Na primjer, u vrijeme kada se je vršilo prikupljanje podataka za ovu studiju krajem 2010., željeznice Hrvatske, Slovenije i Srbije formirale su novo dioničko društvo u cilju transporta robe na panevropskom transportnom Koridoru 10 na relaciji do Istanbula koji će, nakon otvaranja Bosforskog tunela, povezivati Evropu, preko Azije, sa Kinom. Prilike za jačanje nacionalnih ekonomija putem poboljšane regionalne konkurentnosti također su prisutne i u mnogim drugim sektorima. Ova vrsta ekonomske saradnje možda neće privući isti nivo medijskog interesovanja kao događaji iz devedesetih godina prošlog vijeka, ali je ona dobar znak prosperitetnije i stabilnije budućnosti u jugoistočnoj Evropi. Napredujući ambijent za poslovanje nalazi se u samom središtu te perspektive.

Mjerenja i poređenja kao što je *Doing Business* inspirišu vlade na reforme propisa u oblasti poslovanja. Ona ukazuju na eventualne izazove, kao i

mjesta gdje kreatori politika mogu potražiti dobre prakse. Poređenja među gradovima unutar jedne ekonomije ili regije predstavljaju čak i snažnije pokretače budući da je vladama teško objasniti razloge usljed kojih je poslovanje u njihovom gradu možda teže nego u susjednim mjestima. Dobra vijest je to što dijeljenje sličnog pravnog okvira olakšava provedbu postojećih dobrih praksi unutar regije. Nacionalne vlade mogu također koristiti *Doing Business* podatke za praćenje načina na koji lokalne vlasti provode izmjene i dopune u nacionalnim regulativama. U svijetu u kojem se lokacije takmiče jedna sa drugom kako bi privukle ulaganja, podnacionalni *Doing Business* podaci omogućavaju lokalnim vlastima da izvrše analizu uslova sa kojima se poduzetnici suočavaju u njihovim gradovima iz komparativne perspektive. Podnacionalni podaci su sada dostupni za više od 300 gradova iz 38 ekonomija širom svijeta.

Vlade koje su usredotočene na reforme mogu koristiti *Doing Business* indikatore za motivisanja i održavanje reformskih napora u oblasti poslovanja. Nema potrebe izmišljati toplu vodu: do-

voljno je započeti sa uvođenjem onih reformi u oblasti poslovanja koje su uspješno provedene na drugim mjestima. U stvari, gradovi u jugoistočnoj Evropi mogu puno dobiti usvajanjem najboljih regulativa i praksi koje su se pokazale uspješnim na drugim mjestima u regiji. Hipotetički grad koji bi usvojio sve najbolje prakse utvrđene ovim izvještajem zauzeo bi 6. mjesto među 183 ekonomije na globalnom planu — slično Danskoj ili Kanadi (tabela 1.3).

Kada bi najbolje prakse iz regije bile usvojene, za pokretanje preduzeća bila bi potrebna samo 3 dana, kao što je slučaj u Skoplju (BJR Makedonija) i Švedskoj. Najbolje prakse iz regije bi značile da je za prenos vlasništva nad nekretninama potrebno samo 5 procedura i 5 dana, kao što je slučaj u Moldaviji i Australiji. U međuvremenu, najbolje prakse iz regije kada je u pitanju dobijanje građevinskih dozvola zahtijevale bi samo 96 dana — kao što je slučaj u Bitoli (BJR Makedonija) i Ujedinjenom Kraljevstvu. Konačno, rješavanje privrednog spora u tom hipotetičkom gradu "sa najboljim praksama" u jugoistočnoj Evropi bi koštalo isto kao i prosjek u EU, dok bi

njegovo trajanje bilo za 100 dana kraće nego što je u Njemačkoj.

Koristi od reformi u oblasti poslovanja mogu biti ogromne. Uštede vremena i novca su često koristi koje preduzeća odmah ostvare. Na primjer, u Gruziji je jednim ispitivanjem koje je provedeno 2009. utvrđeno da je novi centar za usluge pokretanja preduzeća pomogao preduzećima da u prosjeku uštede 3,25% od dobiti — i to samo na uslugama registracije. Za sva uslužena preduzeća, direktne i indirektno uštede iznosile su 7,2 miliona američkih dolara.² U Meksiku su lokalne šalter sale sve na jednom mjestu (SARE) smanjile vrijeme potrebno za pokretanje preduzeća sa 58 na 13 dana. U jednoj studiji novijeg datuma kao koristi se navode: ostvareni porast u broju registrovanih preduzeća u Meksiku za 5%, zaposlenost povećana za 2,8%, i pad cijena za blizu 1% zbog konkurencije novih igrača na tržištu.³

Dosljedni reformatori prate dugoročne planove i programe i stalno idu naprijed. Ekonomija koja je zauzela vrhunski plasman kada je u pitanju lakoća poslovanja, Singapur, uvodi reforme u oblasti poslovanja svake godine. Ukupnost svih reformi u oblasti poslovanja, a u cijelom spektru tematskih cjelina, polučuje najbolje rezultate. Saradnja svih različitih komponenti birokratije, kako na lokalnom tako i na državnom nivou, neophodna je za reforme širokog spektra. Politička volja i vizija nosioca reformi — bilo da se radi o premijeru, ministru, ili gradonačelniku — od suštinskog je značaja za uspjeh. Nadalje, dosljedni reformatori su inkluzivni —uključuju sve relevantne aktere i institucionaliziraju reformske napore. Oni također zadržavaju svoju usredotočenost postavljanjem konkretnih ciljeva i redovnim praćenjem napretka.

1. Projekat šalter sala sve na jednom mjestu u BJR Makedoniji ušao je u drugi stadij koji za cilj ima objedinjavanje registracije preduzeća i prijavu radnika radi plaćanja doprinosa za socijalno osiguranje. Druga faza se već provodi kroz pilot projekat u Skoplju i očekuje se da će obuhvatiti cijelu zemlju do kraja 2011.
2. Svjetska banka 2010. Izvještaj o poslovanju za 2011.: Pravljenje razlike za poduzetnike. Vašington, DC: Svjetska Banka.
3. Bruhn, Miriam. 2008. "Dozvola za prodaju: Dejstvo reforme registracije preduzeća na poduzetničku djelatnost u Meksiku." Radni dokument o istraživanju politika 4538. Vašington, DC: Svjetska banka.